Ανθρώπινα Δικαιώματα και Κλιματική Αλλαγή: Αναδυόμενα ζητήματα

Chris Spence

HUMAN RIGHTS AND THE ENVIRONMENT IN THE EU // TOWARDS AN INCLUSIVE DEBATE

TIESS TRANSDISCIPLINARY INSTITUTE FOR ENVIRONMENTAL AND SOCIAL STUDIES

Η κλιματική αλλαγή και τα ανθρώπινα δικαιώματα είναι άρρηκτα αλληλένδετα και οι συνδετικοί κρίκοι μεταξύ αυτών των θεμάτων αποτελούν ένα ταχέως αναδυόμενο πεδίο ερευνητικής δραστηριότητας. Αυτό παρουσιάζει τόσο κινδύνους όσο και ευκαιρίες σε διεθνές, περιφερειακό, και τοπικό επίπεδο, καθώς η κλιματική αλλαγή επηρεάζει ολοένα και περισσότερο την υγεία, την ασφάλεια, την ευημερία, και τα μέσα διαβίωσης των ανθρώπων.

Αυτό το άρθρο αξιολογεί την τρέχουσα κατάσταση και προτείνει περαιτέρω τομείς έρευνας σε αυτόν τον ταχέως αναπτυσσόμενο τομέα. Ειδικότερα, εστιάζει στους ακόλουθους τομείς:

- Εξελίξεις που σχετίζονται με τη διεθνή πολιτική στο σημείο τομής της κλιματικής αλλαγής και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, μεταξύ άλλων μέσω του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών (Ο.Η.Ε.).
- Περιφερειακές εξελίξεις, μεταξύ άλλων εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ε.Ε.).
- Νομικές υποθέσεις και ο αντίκτυπός τους.
- Επιπτώσεις των μέτρων για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής.
- Η κλιματική δικαιοσύνη και τα δικαιώματα των πιο ευάλωτων ως ηθική επιταγή.
- Τοπικά καθοδηγούμενη προαρμογή, και
- Ο αντίκτυπος της τρέχουσας γεωπολιτικής κατάστασης και της δυναμικής ισχύος.

Αυτά τα θέματα προέκυψαν ως βασικά ζητήματα κατά τη διάρκεια ενός διαδικτυακού σεμιναρίου που πραγματοποιήθηκε στις 3 Αυγούστου 2023. Την εκδήλωση συντόνισε ο Chris Spence, ειδικός στις διαπραγματεύσεις του Ο.Η.Ε. για το κλίμα, και συμμετείχαν τρεις ειδικοί ομιλητές: οι καθηγητές Saleemul Huq και Annalisa Savaresi και η Dr. Kiara Worth. Αυτή η εργασία στοχεύει να επισημάνει μερικά από τα βασικά σημεία της συζήτησης και να προτείνει πιθανά επόμενα βήματα ή τομείς περαιτέρω έρευνας.

Εξελίξεις στη Διεθνή Πολιτική

Οι διασυνδέσεις μεταξύ της κλιματικής αλλαγής και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων άρχισαν να θεσμοθετούνται το 2009, με το Συμβούλιο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του Ο.Η.Ε. να παρατηρεί τον αντίκτυπο που μπορεί να έχει η κλιματική αλλαγή στην απόλαυση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Στο σεμινάριο στις 3 Αυγούστου 2023, η καθηγήτρια Annalisa Savaresi, Πανεπιστήμιο της

CHRIS SPENCE

Σύμβουλος για την κλιματική αλλαγή και την αειφόρο ανάπτυξη σε οργανισμούς όπως, το Διεθνές Ινστιτούτο για την Αειφόρο Ανάπτυξη (IISD), το European Capacity Building Initiative (ecbi) και η ομάδας Oxford Climate Policy

Ερευνητικό άρθρο για το έργο «Ανθρώπινα δικαιώματα και περιβάλλον στην ΕΕ. Προς έναν περιεκτικό διάλογο» το οποίο χρηματοδοτήθηκε από το πρόγραμμα Erasmus+, Jean Monnet

Ανατολικής Φινλανδίας, παρείχε μια σύντομη ιστορία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων διεθνώς. Περιέγραψε το νομικό πλαίσιο για τα ανθρώπινα δικαιώματα που έχει σχεδιαστεί για την προστασία των θεμελιωδών αρχών της σύγχρονης πολιτισμένης ζωής, το οποίο κατοχυρώνεται στις διεθνείς συνθήκες και διακηρύξεις του Ο.Η.Ε.. Εξήγησε ότι αυτά τα δικαιώματα έχουν εξελιχθεί με την πάροδο του χρόνου, εφιστώντας την προσοχή στην πρόσφατη έγκριση από τη Γενική Συνέλευση του Ο.Η.Ε. (2022)[1] και το Συμβούλιο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του Ο.Η.Ε. (2021)[2] του δικαιώματος σε ένα καθαρό, υγιές και βιώσιμο περιβάλλον. Τόνισε την αυξανόμενη αναγνώριση ότι η κλιματική αλλαγή επηρεάζει ουσιαστικά όλα τα ανθρώπινα δικαιώματα, συμπεριλαμβανομένου του δικαιώματος στην τροφή, το νερό, ακόμη και τη ζωή.

Τόνισε ότι σύμφωνα με τη Σύμβαση Πλαίσιο των Ηνωμένων Εθνών για την Κλιματική Αλλαγή, η Συμφωνία του Παρισιού του 2015 αναγνωρίζει τα ανθρώπινα δικαιώματα στο πλαίσιο της κλιματικής αλλαγής, αν και το τελικό κείμενο το κάνει "με μισή καρδιά" καθώς βρίσκεται στο προοίμιο και δεν συνεπάγεται νέες υποχρεώσεις. Επέστησε επίσης την προσοχή στο σημαντικό πρόσφατο έργο του Ειδικού Εισηγητή του Ο.Η.Ε. για την αλλαγή του κλίματος και τα ανθρώπινα δικαιώματα, Ian Fry.

Ο πρώτος Ειδικός Εισηγητής για την προώθηση και την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στο πλαίσιο της κλιματικής αλλαγής διορίστηκε από το Συμβούλιο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων κατά την 49η Σύνοδό του τον Μάρτιο του 2022 και ξεκίνησε τη θητεία του την 1η Μαΐου 2022. Στην πρώτη επίσημη έκθεσή του προς τη Γενική Συνέλευση του Ο.Η.Ε. τόνισε ότι «η κλιματική αλλαγή που προκαλείται από τον άνθρωπο είναι η μεγαλύτερη, πιο διάχυτη απειλή για το φυσικό περιβάλλον και τις κοινωνίες που έχει βιώσει ποτέ ο κόσμος και οι φτωχότερες χώρες πληρώνουν το βαρύτερο τίμημα[3]». Τόνισε περαιτέρω την «τεράστια αδικία» που διαπράττουν οι πλούσιες χώρες και οι μεγάλες εταιρείες, οι οποίες δεν ενεργούν για να μειώσουν τις εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου, και κατά συνέπεια δεν ανταποκρίνονται στις ανάγκες των φτωχότερων και λιγότερο ικανών, τονίζοντας ότι «τα μέλη της G20, για παράδειγμα, είναι υπεύθυνα για το 78% των εκπομπών κατά την τελευταία δεκαετία». Η πρώτη Έκθεση του Ειδικού Εισηγητή για την προώθηση και την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στο πλαίσιο της κλιματικής αλλαγής[4] επικεντρώνεται σε τρεις τομείς: δράσεις μετριασμού, απώλειες και ζημιές, και πρόσβαση και συμπερίληψη, και προστασία των υπερασπιστών των δικαιωμάτων του κλίματος.

Επόμενα βήματα: Όσον αφορά τα επόμενα βήματα τα επόμενα ένα-δύο χρόνια, η καθηγήτρια Savaresi είπε ότι είναι απαραίτητος ένας λειτουργικός διεθνής χρηματοοικονομικός μηχανισμός για τις απώλειες και τις ζημιές. Αυτό συμφωνήθηκε κατ' αρχήν στην 27η σύνοδο της Διάσκεψης των Μερών (COP27) τον Νοέμβριο του 2022, και τώρα πρέπει να τεθεί σε λειτουργία κατά τη διάρκεια της COP28 τον Δεκέμβριο του 2023. Επίσης, πρέπει να συμβούν πολλά περισσότερα για την κλιματική αλλαγή και τους πρόσφυγες και οι χώρες πρέπει να εκπληρώσουν τις υποχρεώσεις τους σε αυτή την κατεύθυνση. Αυτό απαιτεί ήδη αυξανόμενη

[1] https://digitallibrary.un.org/record/3982508?ln=en
[2] Human Rights Council Resolution 48/113, available at: https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G21/289/50/PDF/G2128950.pdf?OpenElement
[3] https://www.ohchr.org/en/press-releases/2022/10/climate-change-greatest-threat-world-has-ever-faced-un-expert-warns
[4] https://www.ohchr.org/en/documents/thematic-reports/a78255-report-special-rapporteur-promotion-and-protection-human-rights

προσοχή από τους υπεύθυνους χάραξης πολιτικής, καθώς η μετανάστευση που σχετίζεται με το κλίμα συνεχίζει να αυξάνεται.

Θα πρέπει επίσης να σημειωθεί ότι ο ενθουσιασμός της κοινωνίας των πολιτών για αυτό το θέμα αυξάνεται. Αυτό πρέπει να είναι ευπρόσδεκτο. Ωστόσο, υπάρχει σαφής ανάγκη για την οικοδόμηση δεξιοτήτων διεθνώς για την αποτελεσματική συμμετοχή αυτών των ομάδων. Όσον αφορά τις εξελίξεις της διεθνούς πολιτικής, η Savaresi επεσήμανε επίσης ότι ο τομέας των διασυνδέσεων μεταξύ της κλιματικής αλλαγής και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων απαιτεί μακροπρόθεσμο σχεδιασμό πέρα από τα τομεακά σιλό.

Περιφερειακές εξελίξεις

Σε Ευρωπαϊκό περιφερειακό επίπεδο, η Savaresi πιστεύει ότι η Ε.Ε. έχει αντιμετωπίσει το θέμα της κλιματικής αλλαγής και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων έμμεσα. Για παράδειγμα, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο διεξήγαγε συζητήσεις για την προσφυγική κρίση, ενώ η Ε.Ε. έχει επίσης τα δικά της μέσα για τα ανθρώπινα δικαιώματα, αν και αυτά δεν αναφέρονται συγκεκριμένα στην κλιματική αλλαγή. Σημείωσε ότι σε όλη την περιοχή, ο τομέας έρευνας πάνω στην κλιματική αλλαγή και τα ανθρώπινα δικαιώματα πολύ δραστήριος και ότι υπάρχει μια πραγματική αλλαγή σκέψης σε αυτά τα θέματα, με μια αυξανόμενη αναγνώριση ότι πρέπει να γίνουν περισσότερα.

Όσον αφορά τους κλιματικούς πρόσφυγες, ο ρόλος της κλιματικής αλλαγής στον αναγκαστικό εκτοπισμό των ανθρώπων έχει πρόσφατα τονιστεί τόσο σε ευρωπαϊκό όσο και σε διεθνές επίπεδο. Η Ύπατη Αρμοστεία του Ο.Η.Ε. για τους Πρόσφυγες αναφέρεται στην κλιματική αλλαγή και τον εκτοπισμό από καταστροφές[5], ενώ η Ευρωπαϊκή Επιτροπή συζητά το θέμα κατά τη διάρκεια των διαβουλεύσεων για την Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία[6]. Επιπλέον, ο ορισμός και η νομική προστασία των κλιματικών προσφύγων παραμένει ασαφής, δημιουργώντας ένα κενό στο διεθνές νομικό πλαίσιο.

Το καθεστώς των προσφύγων διέπεται από τη Σύμβαση της Γενεύης του 1951[7]. Χορηγείται από ξένο κράτος σε άτομο που έχει βάσιμο φόβο δίωξης στη χώρα καταγωγής του με βάση τη φυλή, τη θρησκεία, την εθνικότητα, την ιδιότητα μέλους μιας συγκεκριμένης κοινωνικής ομάδας ή πολιτικών πεποιθήσεων, χωρίς να αναγνωρίζει τον κλιματικό κίνδυνο ως έγκυρη βάση για την απόκτηση του καθεστώτος του πρόσφυγα.

Από το 2008, περισσότεροι από 376 εκατομμύρια άνθρωποι έχουν εκτοπιστεί ως αποτέλεσμα κλιματικών καταστροφών[8], συμπεριλαμβανομένων 36,2 εκατομμυρίων ανθρώπων μόνο το 2022, 10 εκατομμύρια εκ των οποίων στο Πακιστάν λόγω πλημμυρών[9]. Το καλοκαίρι του 2023 σημειώθηκαν θερμοκρασίες ρεκόρ σε πολλά μέρη του κόσμου και οι πλημμύρες στην Ιταλία εκτόπισαν 50.000 ανθρώπους[10]. Ένα μήνα αργότερα, η καταιγίδα Ντάνιελ σκότωσε περισσότερους από 12.000 ανθρώπους στη Λιβύη και επιπλέον 40.000

[5] https://www.unhcr.org/what-we-do/build-better-futures/environment-disasters-and-climate-change/climate-change-and
[6] https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:52019DC0640&from=EN
[7] https://www.unhcr.org/sites/default/files/legacy-pdf/4ca34be29.pdf
[8] Internal Displacement Monitoring Center, https://www.internal-displacement.org/disasters-and-climate-change
[9] https://www.iom.int/news/nearly-10-million-people-displaced-pakistan-iom-urges-sustained-humanitarian-assistance-pace-shelter-distribution-increases
[10] https://www.euronews.com/green/2023/06/01/were-italys-devastating-floods-really-caused-by-climate-change-this-new-study-suggests-not

εκτοπίστηκαν[11]. Σε αυτές και άλλες περιπτώσεις, ενώ οι περισσότεροι εκτοπισμένοι βρήκαν καταφύγιο στη χώρα τους, κάποιοι αναγκάστηκαν να καταφύγουν στο εξωτερικό.

Οι επιστήμονες εκτιμούν στην ειδική έκθεση του 2019 για τον Ωκεανό και την Κρυόσφαιρα σε ένα Μεταβαλλόμενο Κλίμα από τη Διακυβερνητική Επιτροπή για την Κλιματική Αλλαγή ότι, αυτόν τον αιώνα, θα χαθούν μεταξύ 6.000 και 17.000 τετραγωνικά χιλιόμετρα γης λόγω της ανόδου της στάθμης της θάλασσας και της διάβρωσης των ακτών που προκαλούνται από την κλιματική αλλαγή[12]. Η 6η Έκθεση Αξιολόγησης της Διακυβερνητικής Επιτροπής για το 2021[13] υπογράμμισε παρόμοιες ανησυχητικές τάσεις για το μέλλον των παράκτιων πόλεων και των πληθυσμών τους ως αποτέλεσμα της επικίνδυνης για τη ζωή ανόδου της στάθμης της θάλασσας.

Επόμενα βήματα: Οι συμμετέχοντες στο σεμινάριο υποστήριξαν περαιτέρω προσπάθειες σε περιφερειακό επίπεδο για την ενσωμάτωση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στον τομέα της πολιτικής για την κλιματική αλλαγή. Σημείωσαν ότι η παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στο πλαίσιο της κλιματικής αλλαγής «δεν είναι πραγματικά μια επιλογή» και θα ήταν πολύ επιζήμια.

Νομικές υποθέσεις και ο αντίκτυπός τους

Οι αγωγές που υποστηρίζουν ότι παραβιάζεται το δικαίωμα των ανθρώπων σε ένα καθαρό και υγιεινό περιβάλλον πληθαίνουν. Οι συμμετέχοντες στο σεμινάριο σημείωσαν ότι μια πρόσφατη μελέτη από το Πανεπιστήμιο της Νέας Υόρκης εκτιμά ότι σχεδόν 300 τέτοιες περιπτώσεις θεωρούνται παγκόσμιες από τα τέλη Ιουνίου 2023. Μια πρόσφατη περίπτωση στη Μοντάνα διαπίστωσε ότι η πολιτεία είχε παραβιάσει τα δικαιώματα των νέων για ένα καθαρό περιβάλλον και είναι πιθανό να καταλήξει στο Ανώτατο Δικαστήριο των ΗΠΑ.

Στην Ευρώπη, η Savaresi σημείωσε ότι το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων εξετάζει επί του παρόντος ορισμένες υποθέσεις κλιματικής αλλαγής και εικαζόμενες παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Είπε ότι το Δικαστήριο είχε υιοθετήσει μια «επιφυλακτική» προσέγγιση μέχρι στιγμής, ωστόσο πρόσθεσε ότι στο παρελθόν είχε μεγάλη επιρροή στην ανάπτυξη μιας νομολογίας στα κράτη μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης και επέφερε θετικές αλλαγές.

Σε εθνικό επίπεδο, η Savaresi σημείωσε ορισμένα θετικά μηνύματα από τα εθνικά δικαστήρια στην Ολλανδία, το Βέλγιο, και τη Γερμανία, όπου τα δικαστήρια έχουν ήδη εκδώσει αποφάσεις που υποστηρίζουν τους αιτούντες για το κλίμα με βάση τα ανθρώπινα δικαιώματα, κάτι που μπορεί να επηρεάσει το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων.

Αρκετές υποθέσεις βρίσκονται ενώπιον του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, όπως:

- Engels και Άλλοι (κ.α.) κατά Γερμανίας, σε μια υπόθεση παρεπόμενη της απόφασης του Ομοσπονδιακού Συνταγματικού Δικαστηρίου της Γερμανίας σχετικά με τον Νόμο για την Προστασία του

[11] https://www.reuters.com/world/africa/death-toll-floods-reaches-11300-libyas-coastal-city-derna-2023-09-17/
[12] https://www.ipcc.ch/srocc/
[13] https://www.ipcc.ch/report/ar6/wg1/

Κλίματος, όπου το Δικαστήριο είχε διατάξει τον νομοθέτη να συμμορφωθεί με τους περιβαλλοντικούς στόχους[14].

- The Norwegian Grandparents' Climate Campaign κ.α. κατά της Νορβηγίας, διερωτώνται εάν η χορήγηση αδειών πετρελαίου παραβιάζει τα ανθρώπινα δικαιώματα βάσει της Ευρωπαϊκής Σύμβασης[15].
- Plan B Earth κ.α. κατά Ηνωμένου Βασιλείου, όπου οι ενάγοντες ισχυρίζονται ότι, κατά παράβαση των νομικών υποχρεώσεών που απορρέουν από τον Νόμο για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα του 1998 και την Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, η κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου δεν λαμβάνει συστηματικά πρακτικά και αποτελεσματικά μέτρα για αντιμετώπιση της απειλής από την ανθρωπογενή κλιματική κατάρρευση[16].
- Humane Being κατά Ηνωμένου Βασιλείου, όπου οι ενάγοντες υποστηρίζουν ότι γεωργικές πρακτικές παραβιάζουν τα ανθρώπινα δικαιώματα λόγω των κινδύνων της κλιματικής κρίσης, των μελλοντικών πανδημιών, και της αυξημένης αντοχής στα αντιβιοτικά[17].
- Soubeste κ.α. κατά Αυστρίας και 11 άλλων κρατών, εξετάζοντας εάν τα δικαιώματα των νέων πολιτών έχουν επηρεαστεί από την κλιματική αλλαγή λόγω της Συνθήκης για τον Χάρτη Ενέργειας[18].
- De Conto κατά Ιταλίας και 32 άλλων κρατών, για πιθανή παραβίαση των θετικών υποχρεώσεων των κρατών για προστασία του περιβάλλοντος καθώς και προστασία από διακρίσεις, καθώς οι επιβλαβείς συνέπειες της υπερθέρμανσης του πλανήτη πλήττουν περισσότερο τις νεότερες γενιές[19].
- Uricchio κατά Ιταλίας και 32 άλλων κρατών, όπου ο ενάγων παραπονείται ότι τα 33 κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, τα οποία είναι επίσης συμβαλλόμενα μέρη στη Συμφωνία του Παρισιού του 2015 (συμπεριλαμβανομένης της Τουρκίας, της Ελβετίας, της Πορτογαλίας, της Αυστρίας, της Νορβηγίας, και της Γαλλίας) δεν έχουν λάβει επαρκή μέτρα για την εφαρμογή της Συμφωνίας του Παρισιου[20].
- Carême κατά Γαλλίας, σχετικά με τον κλιματικό κίνδυνο που προκαλείται από ανεπαρκή κυβερνητική δράση[21].
- Greenpeace Nordic κ.α. κατά Νορβηγίας, σχετικά με την πιθανή παραβίαση των θεμελιωδών δικαιωμάτων των Νορβηγών πολιτών μέσω της έγκρισης της απόφασης αδειοδότησης νέων οικοπέδων της Θάλασσας Μπάρεντς για την ανάπτυξη εξόρυξης πετρελαίου και φυσικού αερίου βαθέων υδάτων, και λόγω της αποτυχίας λήψης των απαραίτητων μέτρων για την αντιμετώπιση του κινδύνου της κλιματικής κρίσης[22].

---

14 https://climatecasechart.com/non-us-case/engels-and-others-v-germany/
15 https://climatecasechart.com/non-us-case/the-norwegian-grandparents-climate-campaign-and-others-v-norway/
16 https://climatecasechart.com/non-us-case/plan-bearth-and-others-v-united-kingdom/
17 https://climatecasechart.com/non-us-case/factory-farming-v-uk/
18 https://climatecasechart.com/non-us-case/soubeste-and-others-v-austria-and-11-other-states/
19 https://climatecasechart.com/non-us-case/de-conto-v-italy-and-32-other-states/
20 https://climatecasechart.com/non-us-case/uricchio-v-italy-and-32-other-states/
21 https://climatecasechart.com/non-us-case/careme-v-france/
22 https://climatecasechart.com/non-us-case/greenpeace-nordic-assn-v-ministry-of-petroleum-and-energy-ecthr/

- KlimaSeniorinnen κατά Ελβετίας, για την επάρκειας των στόχων μετριασμού της κλιματικής αλλαγής και των μέτρων εφαρμογής της Ελβετικής κυβέρνησης, καθώς και πιθανών παραβιάσεων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων[23].
- Müllner κατά Αυστρίας, σχετικά με το εάν η Αυστρία παραβίασε τα θεμελιώδη δικαιώματα ενός ασθενούς με σκλήρυνση κατά πλάκας μέσω της αδράνειας της για την κλιματική αλλαγή[24].
- Duarte Agostinho κ.α. κατά Πορτογαλίας και 32 άλλων κρατών, όπου η καταγγελία ισχυρίζεται ότι τα εν λόγω κράτη έχουν παραβιάσει τα ανθρώπινα δικαιώματα αποτυγχάνοντας να λάβουν επαρκή μέτρα για την κλιματική αλλαγή, και ζητά μια εντολή που να απαιτεί τη λήψη πιο φιλόδοξων μέτρων[25].

Στις 29 Μαρτίου 2023, το Τμήμα Μείζονος Συνθέσεως του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων πραγματοποίησε προφορικές ακροάσεις στις υποθέσεις KlimaSeniorinnen κατά Ελβετίας και Carême κατά Γαλλίας. Το Τμήμα έχει προγραμματίσει προφορικές ακροάσεις για την τρίτη υπόθεση για το κλίμα, Duarte Agostinho και άλλοι κατά Πορτογαλίας.

Επόμενα βήματα: Με το δικαίωμα σε ένα καθαρό και ασφαλές περιβάλλον να κατοχυρώνεται ενεργά στη διεθνή, περιφερειακή, και εγχώρια νομοθεσία, μπορούμε να αναμένουμε από πολλές ομάδες να καταφύγουν σε νομικές ενέργειες για να πιέσουν για πιο γρήγορη αλλαγή. Δεδομένου του επείγοντος χαρακτήρα της κλιματικής κρίσης και του πιθανού πολλαπλασιασμού των κρουσμάτων, τόσο οι κυβερνήσεις όσο και άλλοι σημαντικοί παράγοντες όπως οι μεγάλες εταιρείες θα πρέπει να εξετάσουν προσεκτικά την αντίδρασή τους. Στην ιδανική περίπτωση θα αντιδράσουν αναλαμβάνοντας τα υψηλότερα επίπεδα φιλοδοξίας για το κλίμα που απαιτεί η επιστήμη. Όσοι δεν το κάνουν μπορούν να περιμένουν περαιτέρω προσφυγές και (πιθανώς) ανεπιθύμητη δημοσιότητα και δημόσια πίεση ή ακόμα και εκδήλωση δημόσιας μομφής.

Επιπτώσεις μέτρων για την αντιμετώπιση της κλιματικής κρίσης

Ο τρόπος με τον οποίο οι κυβερνήσεις και άλλοι ενδιαφερόμενοι ανταποκρίνονται στην κλιματική αλλαγή μπορεί επίσης να επηρεάσει τα ανθρώπινα δικαιώματα. Αυτό είναι προφανές τόσο όσον αφορά τον μετριασμό όσο και την προσαρμογή στην κλιματική κρίση. Για παράδειγμα, τα υδροηλεκτρικά έργα που έχουν σχεδιαστεί για τη μείωση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου μπορούν να εκτοπίσουν μεγάλο αριθμό ανθρώπων και να καταστρέψουν τοπικά οικοσυστήματα. Τα αιολικά πάρκα μπορούν επίσης να επηρεάσουν αρνητικά τις τοπικές κοινωνίες σε ορισμένες περιπτώσεις. Οι πρωτοβουλίες για την αύξηση της χρήσης βιοκαυσίμων, για παράδειγμα φοινικέλαιου, φαίνονται καλοπροαίρετες, αλλά έχουν θέσει σε κίνδυνο εκατομμύρια ανθρώπους και ιδιαίτερα αυτόχθονες πληθυσμούς. Επίσης, η εστίαση βάσει της συνθήκης του Ο.Η.Ε. για την κλιματική αλλαγή στη μείωση των εκπομπών από την αποψίλωση και την υποβάθμιση των δασών, η οποία και πάλι μπορεί να είναι καλοπροαίρετη, μπορεί συχνά να αποκλείσει τις τοπικές κοινότητες και τις αυτόχθονες ομάδες από το να έχουν οποιαδήποτε πραγματική συμβολή. Επιπλέον, τα κέρδη από τα

[23] https://climatecasechart.com/non-us-case/union-of-swiss-senior-women-for-climate-protection-v-swiss-federal-council-and-others/
[24] https://climatecasechart.com/non-us-case/mex-m-v-austria/
[25] https://climatecasechart.com/non-us-case/youth-for-climate-justice-v-austria-et-al/

έργα για τη μείωση των εκπομπών από την αποψίλωση και την υποβάθμιση των δασών συχνά μονοπωλούνται από πολυεθνικές εταιρείες και δεν μοιράζονται με αυτές τις πληθυσμιακές ομάδες.

Πιο πρόσφατα, η αυξανόμενη προσοχή που δίνεται στη γεωμηχανική δημιουργεί νέες ανησυχίες. Μπορεί η χειραγώγηση των φυσικών πλανητικών συστημάτων μας —για παράδειγμα μέσω της διαχείρισης της ηλιακής ακτινοβολίας, της αφαίρεσης άνθρακα ή των προσπαθειών γεωμηχανικής των ωκεανών μας— να έχει ακούσιες συνέπειες; Μπορεί τέτοιες ενέργειες να βλάψουν έναν πληθυσμό ή πληθυσμιακή ομάδα ενώ βοηθούν (ή προσπαθούν να βοηθήσουν) έναν άλλο; Θα είναι σημαντικό να απαντηθούν αυτές οι ερωτήσεις όσο το δυνατόν πιο προσεκτικά πριν την εκκίνηση σημαντικών πρωτοβουλιών στον τομέα της γεωμηχανικής.

Επόμενα βήματα: Είναι σαφές ότι οι κυβερνήσεις πρέπει να καταστήσουν υπόλογους τόσο τους εαυτούς τους όσο και άλλους, συμπεριλαμβανομένου του ιδιωτικού τομέα, για να διασφαλίσουν ότι οι κλιματικές δράσεις τους δεν θα έχουν επιζήμιες συνέπειες, είτε σκόπιμα είτε ακούσια. Κατά τη διάρκεια της εκδήλωσης της 3ης Αυγούστου, ο καθηγητής Saleemul Huq, Διεθνές Κέντρο για την Κλιματική Αλλαγή και Ανάπτυξη, τόνισε την ανάγκη προσαρμογής προκειμένου να ελαχιστοποιηθούν οι απώλειες και οι ζημιές και να αντιμετωπιστούν όπου πραγματικά λαμβάνουν χώρα. Βραχυπρόθεσμα, είπε ότι το ταμείο απωλειών και ζημιών που συμφωνήθηκε κατ' αρχήν στην 27η Συνδιάσκεψη των Μερών της Σύμβασης Πλαίσιο για την Κλιματική Αλλαγή (COP27) πρέπει να τεθεί σε λειτουργία κατά τη διάρκεια της COP28[26]. Επιπλέον, τόνισε ότι οι συμμετέχοντες στην COP28 δεν θα πρέπει να τη δουν ως την 28η συνάντηση σε μια μακρά διαδικασία, αλλά μάλλον ως την πρώτη συνάντηση σε μια νέα εποχή κλιματικών επιπτώσεων που προκαλούν απώλειες και ζημιές, καθώς και επιπτώσεων στα ανθρώπινα δικαιώματα.

Ένας άλλος τομέας εστίασης σχετίζεται με την εργασία του πρόσφατα διορισμένου Ειδικού Εισηγητή του O.H.E. Ian Fry σχετικά με τα μέτρα αντιμετώπισης της κλιματικής αλλαγής και τις επιπτώσεις της δράσης για το κλίμα[27]. Για παράδειγμα, υπάρχουν στοιχεία για παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων από ορισμένες εταιρείες ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, οι οποίες κινδυνεύουν να επαναλάβουν τα λάθη της περιόδου εξόρυξης ορυκτών καυσίμων. Αντίθετα, τόσο ο Fry όσο και η καθηγήτρια Savaresi συνιστούν συνέχεια των προσπαθειών με θετικό και περιεκτικό πρόσημο που να ανταποκρίνεται στις ανάγκες όλων των εμπλεκομένων.

Κλιματική δικαιοσύνη και δικαιώματα των πιο ευάλωτων

Η κλιματική δικαιοσύνη και τα δικαιώματα των πιο ευάλωτων ήταν τα κύρια θέματα στην παρουσίαση του καθηγητή Saleemul Huq. Εξήγησε ότι η κλιματική αλλαγή επηρεάζει κυρίως τους φτωχούς ανθρώπους, κυρίως σε φτωχές αλλά και σε πιο εύπορες χώρες. Τόνισε την έννοια της κλιματικής δικαιοσύνης ως ζήτημα δικαιοσύνης και ηθικό ερώτημα για κάθε άτομο, καθώς οι επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής αποτελούν παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των φτωχότερων του πλανήτη που προκαλούνται από τους πλουσιότερους. Χαιρέτισε την αυξανόμενη αναγνώριση αυτής της πραγματικότητας και της δράσης πολλών ενδιαφερόμενων μερών σε εγχώριο, περιφερειακό, και παγκόσμιο επίπεδο.

---

[26] https://unfccc.int/news/transitional-committee-on-loss-and-damage-makes-progress-at-third-meeting
[27] https://www.ohchr.org/en/specialprocedures/sr-climate-change

Η έννοια της κλιματικής δικαιοσύνης εστιάζει στην άνιση ιστορική ευθύνη που φέρουν οι χώρες και οι κοινότητες σε σχέση με την κλιματική κρίση[28]. Υποδηλώνει ότι όσοι επωφελήθηκαν από υψηλές εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου έχουν την ευθύνη να βοηθήσουν όσους πλήττονται από την κλιματική αλλαγή, ιδιαίτερα τις πιο ευάλωτες χώρες και κοινότητες, οι οποίες συχνά είναι αυτές που έχουν συμβάλει λιγότερο στην κλιματική κρίση. Η έννοια της κλιματικής δικαιοσύνης υποδηλώνει ότι οι ευθύνες που σχετίζονται με την κλιματική αλλαγή θα πρέπει να κατανεμηθούν ανάλογα με το ποιός συμβάλλει περισσότερο στα προβλήματα, ενώ αντιμετωπίζονται οι διαρθρωτικές, κοινωνικοοικονομικές και διαγενεακές ανισότητες.

Οι επιπτώσεις είναι πιο σοβαρές για τους ευάλωτους πληθυσμούς που έχουν περιορισμένα μέσα προσαρμογής στις επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής. Μεταξύ 2010 και 2020, η ανθρώπινη θνησιμότητα από πλημμύρες, ξηρασίες, και καταιγίδες ήταν 15 φορές υψηλότερη σε ιδιαίτερα ευάλωτες περιοχές, σε σύγκριση με τις περιοχές με χαμηλή ευπάθεια[29]. Θα πρέπει επίσης να τονιστεί ότι η έννοια της δίκαιης μετάβασης[30] προς ένα βιώσιμο μέλλον, καθώς και οι τροποποιήσεις που επικαλείται η απαραίτητη μεταμόρφωση, θα μπορούσαν να βλάψουν ευάλωτες και περιθωριοποιημένες ομάδες.

Επόμενα βήματα: Προειδοποιώντας ότι βρισκόμαστε ήδη σε μια νέα εποχή μεγάλων κλιματικών επιπτώσεων, με ρεκόρ θερμοκρασίας και καύσωνες σε όλο τον κόσμο, σημειώθηκε κατά τη διάρκεια των συνεντεύξεων ότι οι ηγέτες πρέπει να λάβουν το μήνυμα ότι πρόκειται για κρίση ανθρωπίνων δικαιωμάτων και να ενεργήσουν ανάλογα. Επισημάνθηκε επίσης η ανάγκη να κινητοποιηθούν οι παγκόσμιοι πολίτες, ιδιαίτερα οι νέοι, και να ενδυναμωθούν και να τους δοθεί η δυνατότητα για την πραγματοποίηση των απαραίτητων αλλαγών και την εξασφάλιση ότι οι ηγέτες θα αναλάβουν τις ευθύνες που τους αναλογούν.

Κατά τη διάρκεια της εκδήλωσης στις 3 Αυγούστου, οι συμμετέχοντες τόνισαν το έργο του Ειδικού Εισηγητή του Ο.Η.Ε. Ian Fry, συμπεριλαμβανομένων των ανησυχιών του για το «έλλειμμα νομικής προστασίας» και την υποστήριξή του για ένα προαιρετικό πρωτόκολλο ή νομική συμφωνία στη Σύμβαση Πλαίσιο του ΟΗΕ για την κλιματική αλλαγή που θα αντιμετωπίσει το καθεστώς των διεθνών προσφύγων που εκτοπίστηκαν λόγω της κλιματικής αλλαγής.

Τοπικά καθοδηγούμενη προσαρμογή

Μια ιστορία επιτυχίας που τονίστηκε από τον καθηγητή Huq και άλλους ομιλητές κατά τη διάρκεια του σεμιναρίου σχετίζεται με την τοπική προσαρμογή. Αυτή η προσέγγιση μπορεί να βοηθήσει στην αντιμετώπιση ζητημάτων κλιματικής δικαιοσύνης, σε σχέση με τους περισσότερο ευάλωτους και στην αποφυγή των ακούσιων επιπτώσεων των μέτρων αντιμετώπισης. Ο καθηγητής Huq ανέλυσε τη δουλειά του σε αυτόν τον τομέα, τόσο σε διεθνές επίπεδο (στο πλαίσιο της Διακυβερνητικής Επιτροπής για την Κλιματική Αλλαγή και στις διαπραγματεύσεις του Ο.Η.Ε. για το κλίμα) όσο και σε εγχώριο επίπεδο στο Μπαγκλαντές.

Σε ό,τι αφορά το Μπαγκλαντές, αναφέρθηκε στο πρωτοποριακό έργο της χώρας στην προσαρμογή και την οικοδόμηση ανθεκτικότητας παρά τις δύσκολες συνθήκες και την ευπάθεια. Είπε ότι η εστίαση στην

---

[28] https://www.ohchr.org/en/climate-change/integrating-human-rights-unfccc
[29] https://www.ipcc.ch/report/ar6/syr/
[30] https://climatepromise.undp.org/news-and-stories/what-just-transition-and-why-it-important

τοπικά καθοδηγούμενη προσαρμογή, σε αντίθεση με πρωτοβουλίες «από πάνω προς τα κάτω», οδήγησε σε ορισμένα πολύ θετικά αποτελέσματα. Ενώ η προσαρμογή «από κάτω προς τα πάνω» απαιτεί περισσότερο χρόνο, ο καθηγητής Huq είπε ότι είναι ένας πολύ καλύτερος τρόπος για να δημιουργηθεί ανθεκτικότητα, εκφράζοντας τη φιλοδοξία για ευημερία στο Μπαγκλαντές παρά την ευπάθεια της χώρας στην κλιματική αλλαγή.

Επόμενα βήματα: Η προσαρμογή που πραγματώνεται σε τοπικό επίπεδο μπορεί να οδηγήσει στις απαιτούμενες αλλαγές και αξίζει να σημειωθεί ως πρότυπο προς αντιγραφή. Οι εμπειρίες του καθηγητή Huq, ο οποίος υπήρξε ένας από τους ηγέτες σε αυτόν τον τομέα, για το Μπαγκλαντές, θα μπορούσαν να οδηγήσουν σε θετικά αποτελέσματα σε ολόκληρο τον κόσμο. Ομάδες όπως το Παγκόσμιο Κέντρο Προσαρμογής πρωτοπορούν στις προσπάθειες για την αναπαραγωγή επιτυχιών από πρωτοβουλίες σε διάφορα μέρη του κόσμου, οι οποίες μπορούν να εμπνεύσουν και να υποστηρίξουν νέες. Όπως σημειώνει το Παγκόσμιο Κέντρο για την Προσαρμογή[31], η προσαρμογή που καθοδηγείται σε τοπικό επίπεδο μπορεί να ξεκλειδώσει, να υποστηρίξει, και να αξιοποιήσει τις τεράστιες δυνατότητες και τη δημιουργικότητα των κοινοτήτων για την ανάπτυξη και την εφαρμογή λύσεων, καταλύοντας μια αποτελεσματική, δίκαιη, και διαφανή προσαρμογή στις επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής.

Η επίδραση της γεωπολιτικής και της δυναμικής εξουσίας

Η τρέχουσα γεωπολιτική δυναμική και η δυναμική εξουσίας έχουν σημαντικό αντίκτυπο στα ανθρώπινα δικαιώματα στο πλαίσιο της κλιματικής αλλαγής και θα πρέπει να μεταβληθούν. Υπογραμμίζοντας τις επιταχυνόμενες επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής - από πυρκαγιές έως ακραίες καιρικές συνθήκες, επιπτώσεις στις υποδομές, αυξημένη επισιτιστική ανασφάλεια, έλλειψη νερού και επιπτώσεις στην υγεία - οι συμμετέχοντες στο σεμινάριο είπαν ότι αυτές προκαλούν μετανάστευση μεγάλης κλίμακας και επηρεάζουν οικονομικά, κοινωνικά, και πολιτιστικά δικαιώματα, καθώς και ατομικά και πολιτικά δικαιώματα. Ωστόσο, αυτές οι επιπτώσεις δεν κατανέμονται εξίσου, καθώς γίνονται αισθητές περισσότερο στον Παγκόσμιο Νότο και στους πιο ευάλωτους, το οποίο, όπως ήδη αναφέρθηκε, αποτελεί ζήτημα δικαιοσύνης που συνδέεται επίσης με την εξουσία και τον έλεγχο των πόρων.

Οι συμμετέχοντες στο σεμινάριο προσδιόρισαν και συζήτησαν τρεις διαστάσεις της εξουσίας: ως δύναμη λήψης αποφάσεων, ως εξουσία καθορισμού της ημερήσιας διάταξης της συζήτησης (και καθορισμού όσων δε συζητούνται), και την πιο λεπτή εξουσίας που σχετίζεται με τη μεταβολή της ιδεολογίας μέσω κοινωνικά δομημένων προτύπων συμπεριφοράς και πολιτισμικής ηγεμονίας.

Όταν πρόκειται για τις διαπραγματεύσεις του Ο.Η.Ε. για το κλίμα, εκείνοι που βρίσκονται στην εξουσία επιδιώκουν φυσικά να ελέγξουν την ατζέντα, για παράδειγμα καθυστερώντας να βάλουν τη συζήτηση περί απωλειών και ζημιών στην επίσημη ατζέντα. Ισχυρές ομάδες όπως η βιομηχανία ορυκτών καυσίμων έχουν επίσης λόγο στις διαδικασίες. Όσον αφορά τη δύναμη επηρεασμού της ιδεολογίας, οι συμμετέχοντες τόνισαν τον αντίκτυπο των μέσων κοινωνικής δικτύωσης και των ψεύτικων ειδήσεων, καθώς και την αίσθηση απελπισίας σε ορισμένους κύκλους σχετικά με τη δυνατότητα επίτευξης οποιασδήποτε πραγματικής αλλαγής.

[31] https://gca.org/programs/locally-led-adaptation/

Επόμενα βήματα: Όσον αφορά τις λύσεις, οι συμμετέχοντες στο σεμινάριο υπογράμμισαν την ανάγκη μετασχηματισμού της υποκείμενης δυναμικής ισχύος. Ως παράδειγμα, επισημάνθηκε η περίπτωση της Mia Mottley, της Πρωθυπουργού των Μπαρμπάντος, η οποία οικοδόμησε έναν συνασπισμό δεσμευμένο στην αναμόρφωση των χρηματοπιστωτικών συστημάτων, συμπεριλαμβανομένων του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου και της Παγκόσμιας Τράπεζας. Στόχος της Mottley είναι να ανακατευθύνει τη χρηματοδότηση για να χτίσει προσαρμοστική ικανότητα στην κλιματική αλλαγή και να βελτιώσει την πρόσβαση στα ανθρώπινα δικαιώματα[32].

Η εστίαση στην τοπική προσαρμογή και η αυξανόμενη συμμετοχή των αυτόχθονων πληθυσμών, των γυναικών, και των περιθωριοποιημένων ομάδων είναι απαραίτητη. Η υιοθέτηση μιας προσέγγισης για τα ανθρώπινα δικαιώματα στη Σύμβαση Πλαίσιο του Ο.Η.Ε. για την Κλιματική Αλλαγή και η ενσωμάτωση μιας τέτοιας προσέγγισης βαθύτερα στις συνεχιζόμενες διαπραγματεύσεις και στις εθνικές πολιτικές θα ήταν επίσης ένα βήμα προς τη σωστή κατεύθυνση. Τέλος, η ανάγκη να σκεφτούμε και να ενεργήσουμε κριτικά για να βελτιστοποιήσουμε τις προσωπικές μας επιλογές, από το τί αγοράζουμε μέχρι τον τρόπο αντιμετώπισης των απορριμμάτων μας είναι κρίσιμη.

Συμπερασματικά, η κλιματική αλλαγή δεν είναι ένα περιβαλλοντικό ζήτημα, αλλά μάλλον ένα ζήτημα κοινωνικής δικαιοσύνης και ηθικής που μπορεί να αντιμετωπιστεί μόνο μετατοπίζοντας τη θεμελιώδη δυναμική ισχύος που την οδηγεί. Από αυτή την άποψη, η κοινωνία των πολιτών μπορεί να διαδραματίσει σημαντικό ρόλο, επηρεάζοντας τους φορείς λήψης αποφάσεων, ακόμη και συνεισφέροντας στη διαμόρφωση της κοινής γνώμης και των κοινωνικών πεποιθήσεων.

[32] https://pmo.gov.bb/wp-content/uploads/2022/10/The-2022-Bridgetown-Initiative.pdf